

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.11:351.87

DOI: 10.32342/2709-6408-2023-2-7-1

І.С. КУНЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID 0000-0003-1919-9198

ЩОДО МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ ЮСТИЦІЇ

Автор статті, проаналізувавши визначення поняття «юстиція» в літературі, констатує про неоднозначність його трактування. На його думку, це вказує на відсутність єдиної методології у пізнанні феномена юстиції та у виробленні її поняття. Через це пропонується обрати або якийсь із існуючих уже підходів, або визначити самостійну методологічну парадигму, що допоможе визначити загальне поняття юстиція. Останній варіант вирішення проблеми, вважається більш доцільним, враховуючи те, що більшість авторів або не розглядають питання про визначення загального поняття юстиції, а обмежуються пошуками споріднених чи близьких щодо нього за значенням понять «справедливість», «правосуддя», «юрисдикція» тощо; або уникають взагалі визначення даного поняття.

У статті зазначається, що в пропонованих деякими авторами визначеннях юстиції або взагалі не виділяється спільної родової ознаки, що було б свідченням певної єдності їх уявлень про загальне поняття юстиції як такої, або вказані ними ознаки юстиції не належать до родових ознак саме для юстиції. Крім того, ототожнюючи такі поняття як «юстиція», «правосуддя», «юрисдикція», автори залишають поза увагою питання: що є спільним для усіх цих понять, що об'єднує їх в один ряд? Натомість, при аналізі співвідношення вказаних понять, як правило, намагаються провести лише відмінність між ними без встановлення того, які ознаки є для них тим спільним, що призводить до їх ототожнення або змішування.

Отже, неоднозначне трактування термінів «правосуддя», «юстиція» та «юрисдикція», їх змішування в літературі потребує більш чіткого розуміння позначених ними понять з точки зору того загального в них, тієї їхньої родової ознаки, щодо якої виокремлюються особливі видові ознаки кожного з цих феноменів, утворюючи таким чином специфічні поняття останніх. На думку автора, таким спільним моментом, який об'єднує поняття «юрисдикція», «правосуддя», з юстицією, є поняття «юридична діяльність». З цього випливає, що поняття юридичної діяльності має розглядатися як родове поняття по відношенню до поняття юстиції, через нього належить формулювати загальну дефініцію юстиції як такої.

Ключові слова: юстиція, правосуддя, юрисдикція, юридична діяльність.

Постановка проблеми. У сучасній юридичній науці досить значна увага приділяється дослідженню такого феномену як юстиція. Не зважаючи на велику кількість публікацій, що з'явилися останнім часом з цього питання, слід констатувати, що їх автори поняття юстиції розглядають відривчасто і нецілеспрямовано, більше приділяють увагу видам юстиції, її функціям і завданням, а праць, присвячених розробці поняття «юстиція» на загальнотеоретичному рівні, з'ясуванню сутності цього правового явища, одиниці. І хоча в наукових дослідженнях, звертається увага на потребу формулювання чіткої та однозначної дефініції поняття «юстиція», нажаль, можна констатувати відсутність не тільки усталеного

визначення, а навіть більш-менш єдиної позиції вчених щодо цього питання. Тому, на нашу думку, необхідно провести більш ґрунтовне теоретичне дослідження і визначитись з методологією щодо даного поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам з'ясування сутності і змісту юстиції, були присвячені праці таких вчених як І. Бовсуновський, Ю. Битяк, Ю. Георгієвський, В. Гергелійник, Р. Ієринг, Р. Куйбіда, О. Гусарева, М. Матузов, І. Онопчук, С. Пілюк, Ю. Тихомиров, Т. Цимбалістий, Ю. Шемшученко, О. Ющик та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є визначення методологічної парадигми, що допоможе визначити загальне поняття юстиції.

Виклад основного матеріалу. Загалом, в науковій літературі, можна виділити декілька підходів до визначеного поняття «юстиція». Так, перший підхід зводиться до того, що не надає взагалі даному поняттю конкретно визначеного юридичного змісту й навантаження, а отже може використовуватися у випадках, де не потрібна чітка передача змісту. В другому підході передбачено, що юстиція пов'язана з діяльністю спеціальних судів, квазісудових органів держави, які наділені відповідними повноваженнями щодо вирішення правових конфліктів, а отже використання поняття юстиції обмежується сферою правосуддя і пов'язується виключно зі здійсненням судочинства. Відповідно до третього підходу, під терміном «юстиція» розуміють не лише судові органи держави, але й інші державні органи (прокуратура, органи та установи виконання кримінальних покарань тощо), а також органи і установи, пов'язані із діяльністю відповідних державних органів, діяльність яких, спрямована на запобігання, виявлення та усунення порушення права з метою забезпечення належної реалізації прав і свобод людини, утвердження законності та справедливості [1].

Проаналізувавши визначення поняття «юстиція» в літературі, можна зробити висновок, що наявність різних підходів вказує на відсутність єдиної методології у пізнанні феномена юстиції та у виробленні її поняття. Через це, на нашу думку, необхідно обрати або якийсь із існуючих уже підходів, або визначити самостійну методологічну парадигму, що допоможе визначити загальне поняття юстиція. Ми обираємо останній варіант вирішення проблеми, враховуючи те, що більшість авторів або не розглядають питання про визначення загального поняття юстиції, а обмежуються пошуками споріднених чи близьких щодо нього за значенням понять «справедливість», «правосуддя», «юрисдикція» тощо; або вони уникають взагалі визначення даного поняття.

Порівняльний аналіз тлумачення термінів «юстиція», «правосуддя», та «юрисдикція» в науковій літературі вказує на те, що вони досі не отримали однозначного трактування в юридичній науці, наслідком чого виявилась відсутність їх нормативних визначень у законодавстві.

Крім того, у пропонованих деякими авторами визначеннях юстиції або взагалі не виділяється спільної родової ознаки, що було б свідченням певної єдності їх уявлень про загальне поняття юстиції як такої, або вказані ними ознаки юстиції не належать до родових ознак саме для юстиції.

Так, наприклад, якщо С. Пілюк стверджує, що поняттям «юстиція» охоплюється сукупність судових установ та їхня діяльність, пов'язана з відправленням правосуддя», то тут взагалі відсутня родова ознака юстиції [2].

А, зокрема, Р. Ієринг розглядає юстицію як зовнішню гарантію забезпечення права, на відміну від правосвідомості особистості, що є його внутрішньою гарантією. В такому разі до даного визначення юстиції виникають запитання, які ще є зовнішні гарантії та чи можливе існування юстиції взагалі як такої гарантії без правосвідомості особистості? Адже, не тільки юстиція є зовнішньою гарантією забезпечення права, а фактично такою гарантією виступає увесь державний механізм у цілому, а юстиція становить тільки частину цього механізму. А він, у свою чергу, не уявляється без існування правосвідомості особистості [3, с.327].

Деякі автори визначають юстицію загальним поняттям «сфера державного управління», проте це мало що дає для розуміння юстиції, оскільки у таких визначеннях остання означає

«правосуддя, законність, справедливість».

Не можна визнати родовою ознакою юстиції й «справедливість», яку О. Гусарева вважає «оснотою інтерпретації» юстиції, оскільки саме поняття справедливості не отримало однозначного розуміння. Більш продуктивним видається прагнення авторки розглядати юстицію як «частину юридичної системи», як «функцію держави», як «функціонально-організаційну структуру, що має забезпечувати права громадян». Проте об'єднані усі ці визначення у дефініції поняття «юстиція» багатозначним формулюванням «функціональне об'єднання суб'єктів юстиційної діяльності, а також інших спеціалізованих інституцій, призначених для розв'язання конфліктів у сфері права, безпосереднього здійснення правосуддя, як втілення справедливості, за допомогою правових засобів і процедур». Таким чином, слід визнати, що і в даному випадку не зазначено чіткого родового поняття стосовно юстиції [4].

Разом з тим, ототожнюючи такі поняття як «юстиція», «правосуддя», «юрисдикція», автори залишають поза увагою питання: що є спільним для усіх цих понять, що об'єднує їх в один ряд? Натомість, при аналізі співвідношення вказаних понять автори, як правило, намагаються провести лише відмінність між ними без встановлення того, які ознаки є для них тим спільним, що призводить до їх ототожнення або змішування.

У цьому переконує аналіз визначень вказаних понять. Наприклад, термін «правосуддя» трактується як «правий суд, рішення по закону, по совісті... правда»; визначають як судову діяльність держави, ототожнюючи її з поняттям «юстиція» [5, с. 357]. Великий тлумачний словник української мови, словник української мови визначають правосуддя як суд, судову діяльність, юстицію; установи, які здійснюють судову діяльність держав: розгляд судових справ, судочинство; справедливий суд. А юстиція визначається так само як суд, судова діяльність, правосуддя [6; 7].

У «Юридичній енциклопедії» під правосуддям розуміють правозастосовчу діяльність суду з розгляду і вирішення у встановленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави [8, с.51].

Також в літературі під правосуддям розуміється діяльність судів з розгляду та вирішення судових справ [9, с. 41] або спосіб вирішення спору про право, який здійснюється: а) на підставі закону та принципів справедливості, рівності, свободи і гуманізму; б) на постійній і професійній основі спеціальними органами державної влади – судами, акти яких забезпечуються авторитетом держави [10].

В. Бігун визначає правосуддя як категорію, що зазвичай відображає судове здійснення ідеї права. На думку автора, формальною ознакою правосуддя є його здійснення в формі судочинства судами як державними органами, а змістовною – відповідність вимогам справедливості і забезпечення ефективного поновлення в правах. Формальна ознака правосуддя конкретизується у функціональному розумінні правосуддя, яке ототожнює його з судочинством, судовим розглядом справ, тоді як друге, змістовне розуміння, акцентується на внутрішніх характеристиках судової діяльності, наприклад, справедливості як меті правосуддя. Досягнення мети й може слугувати основою телеологічного розуміння правосуддя. Розрізняють правосуддя за критеріями: за видом матеріального права (юстиції): конституційне, цивільне, господарське, кримінальне, податкове, трудове тощо; за суб'єктним складом: ювенальне (щодо неповнолітніх), адміністративне (між особою та органом влади). Синонім терміна юстиція. Термін, який інколи вживається в назві міністерства чи судового відомства [11].

У науково-практичному коментарі до Конституції України, вказується, що правосуддя – це діяльність органів судової влади в розв'язанні конфліктів у суспільстві, що мають правовий зміст. Воно є змістовною та організаційною стороною судової влади. Перша показує, в який спосіб реалізується судова влада, друга – через які структурні утворення. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних

осіб, інтересів суспільства і держави [12].

Термін «юрисдикція» в словниках трактується як: 1) встановлена законодавством сукупність повноважень відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування розглядати та вирішувати правові суперечки і справи про правопорушення, давати правову оцінку діям осіб або інших суб'єктів права щодо їх правомірності або неправомірності, застосовувати санкції до правопорушників; 2) територіальні межі компетенційної сфери діяльності певних органів державної влади або органів місцевого самоврядування; 3) відправлення правосуддя або підсудність [13, с. 240].

Юрисдикцію визначають і як сукупність повноважень відповідних органів щодо розгляду і вирішення правових спорів, правової оцінки діянь суб'єктів права і застосування відповідних санкцій [14].

В літературі висловлювалася думка, що юрисдикція, так само як і правозастосування в цілому, являє собою діяльність, змістом якої є збір, дослідження та оцінка інформації і прийняття відповідного рішення. Вирішення будь-якої юридичної справи можливе лише на основі аналізу наявних фактів і компетентний орган має встановити факти, що мають юридичне значення (вчинення певного правопорушення, невиконання юридичного обов'язку і т.д.). Причому в юрисдикційному процесі встановлення даних фактів є не тільки правом, але і обов'язком органу, який розглядає справу по суті [2]. Даний автор зауважив, що ототожненню термінів правосуддя та юрисдикція сприяв неточний переклад з латинської слова «jurisdictio» – юрисдикція, як судочинство, оскільки в латинській мові цьому поняттю відповідає слово *judico*. Більш вдалим вважається переклад, який виводив термін «юрисдикція» зі словосполучення *jus+dicere*, а тому перекладав його як вирішення конфлікту чи застосування належною владою встановлених правил [2].

Висновки. Отже, неоднозначне трактування термінів «правосуддя», «юстиція» та «юрисдикція», їх змішування в літературі потребує більш чіткого розуміння позначених ними понять з точки зору того загального в них, тієї їхньої родової ознаки, щодо якої виокремлюються особливі видові ознаки кожного з цих феноменів, утворюючи таким чином специфічні поняття останніх.

На нашу думку, таким спільним моментом, який об'єднує поняття «юрисдикція», «правосуддя», з юстицією, є поняття «юридична діяльність».

Насправді, якщо «юрисдикція» – це повноваження щодо вирішення справ уповноваженим суб'єктом, то вони реалізуються шляхом здійснення специфічної юридичної діяльності уповноваженим суб'єктом. «Правосуддя» здійснюється судовими органами, а отже теж пов'язується з юридичною діяльністю. Щодо поняття «юстиція», то як при «вузькому», так і при «широкому» підходах до його визначення не можна не відзначити «прив'язку» авторами даного поняття до здійснення деякої юридичної діяльності.

З цього випливає, що поняття юридичної діяльності має розглядатися як родове поняття по відношенню до поняття юстиції, через нього належить формулювати загальну дефініцію юстиції як такої.

Список використаних джерел

1. Куненко І.С. Сучасні методологічні підходи щодо визначення поняття «юстиція». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 18-24. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/3.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

2. Пілюк С.В. Поняття Конституційної юрисдикції та її співвідношення із суміжними поняттями. *Право, економіка та управління: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю економіко-правового ф-ту ОНУ імені І.І. Мечникова (м. Одеса, 14–15 верес. 2018 р.). ОНУ, 2018. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18737/1/509-515.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).

3. Jhering, R. *Der Zweck im Recht*. Teil: Bd. 1. 4. Aufl. Erste Ausg. in volkstümlicher Gestalt. Vol. XX. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1904. 445 p.

4. Гусарева О.С. Юстиція як складова правових систем сучасних країн світу та України: Дис....кан. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 234 с.
5. Тлумачний словник української мови. Харків: ФОЛІО, 2002. 543 с.
6. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989> (дата звернення: 05.05.2023).
7. Словник української мови: в 11 томах. Т.7, 1976. С. 509, 617 URL:<http://sum.in.ua> (дата звернення: 05.05.2023).
8. Маляренко В.Т. Правосуддя. Юридична енциклопедія: [в 6 т.]. НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Юридична думка, 2003. Т. 5. С. 50-51.
9. Васильев А.С., Стрельцов Е.Л. Судебные и правоохранительные органы Украины: учебное пособие. Харків: «Одиссей», 2006. 304 с.
10. Малишев Б.В. Судовий прецедент у правовій системі Англії. Київ: Праксіс, 2008. 344 с. URL: <http://surl.li/nlbbt> (дата звернення: 05.05.2023).
11. Бігун В. Основи правосуддя (Термінологія. Філософія. Практика). Київ: Інтерсервіс, 2020. 200 с. URL: <https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2020/02/Bigun-2020-Osnovy-pravosuddya.pdf> (дата звернення: 05.05.2023).
12. Конституція України. Науково-практичний коментар. 2011. URL: <https://textbook.com.ua/pravo/1474610935/s-10> (дата звернення: 05.05.2023).
13. Голубовська І.О., Шовковий В.М., Лефтерова О.М. Багатомовний юридичний словник-довідник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.
14. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6. 499 с.

REGARDING THE METHODOLOGICAL PARADIGM OF UNDERSTANDING THE CONCEPT OF JUSTICE

Iryna S. Kunenko, PhD in Legal Sciences, Associate Professor (Ukraine).

E-mail: i.kunenko@gmail.com

DOI: 10.32342/2709-6408-2023-2-7-1

Keywords: justice, fairness, jurisdiction, legal activity.

The author of the article, having analyzed the definition of the concept of “justice” in the literature, states that its interpretation is ambiguous.

In his opinion, this indicates the lack of a unified methodology in the knowledge of the phenomenon of justice and in the development of its concept. Because of this, it is proposed to choose either one of the already existing approaches, or to define an independent methodological paradigm that will help define the general concept of justice. The last solution to the problem is considered more appropriate, given that most authors either do not consider the question of defining the general concept of justice, but are limited to searching for related or similar concepts of “fairness”, “justice”, “jurisdiction”, etc.; or avoid the definition of this concept at all.

The article notes that the definitions of justice proposed by some authors either do not distinguish a common generic feature at all, which would be evidence of a certain unity of their ideas about the general concept of justice as such, or the signs of justice indicated by them do not belong to generic features for justice. In addition, identifying such concepts as “fairness”, “justice”, “jurisdiction”, the authors ignore the question: what is common to all these concepts, what unites them in one row? Instead, when analyzing the ratio of these concepts, as a rule, they try to distinguish only between them without establishing which features are common to them, which leads to their identification or mixing.

Thus, the ambiguous interpretation of the terms “fairness”, “justice” and “jurisdiction”, their

confusion in the literature requires a clearer understanding of the concepts denoted by them in terms of what is common to them, their generic feature, in relation to which special species characteristics of each of these phenomena are distinguished, thus forming specific concepts of the latter. According to the author, such a common point which unites the concepts of “jurisdiction”, “justice” with justice is the concept of “legal activity”. It follows that the concept of legal activity should be considered as a generic concept in relation to the concept of justice, and it should be used to formulate a general definition of justice as such.

References

1. Kunenko, I.S. (2022). *Suchasni metodolohichni pidkhody shchodo vyznachennia poniattia “iustytysia”* [Modern methodological approaches to defining the concept of “justice”]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii* [Actual problems of native jurisprudence], no. 6, pp. 18-24, available at: http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/3.pdf/. DOI <https://doi.org/10.32782/39221382> (Accessed 10 November 2023).
2. Piliuk, S.V. (2018). *Poniattia Konstytutsiinoï yurysdyksii ta yïi spivvidnoshennia iz sumizhnymy poniattiamy* [The concept of Constitutional jurisdiction and its relationship with related concepts] *Pravo, ekonomika ta upravlinnia: henezys, suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku*. Odesa, ONU. Available at: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18737/1/509-515.pdf> (Accessed 10 November 2023).
3. Jhering, R., (1904). *Der Zweck im Recht*. Teil: Bd. 1. 4. Aufl. Erste Ausg. in volkstümlicher Gestalt. Vol. XX. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 445 p.
4. Husarieva, O.S. (2010). *Yustytysia yak skladova pravovyykh system suchasnykh krain svitu ta Ukrainy*. *Dys....kan. yuryd. nauk* [Justice as a component of the legal systems of modern countries of the world and Ukraine. *Dis....can. law science*], Kyiv, 234 p.
5. Ivchenko, A.O. (2002). *Tlumachnyj slovnyk ukrajinsjkoji movy* [Interpretive dictionary of the Ukrainian language]. Kharkiv, FOLIO, 543 p.
6. Busel, V. . (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoï movy* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin, Perun. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989> (Accessed 5 May 2023).
7. *Slovnyk ukraïnskoï movy: v 11 tomakh* (1976). [Dictionary of the Ukrainian language]. Available at: <http://sum.in.ua> (Accessed 5 May 2023).
8. Maliarenko, V.T. (2003). *Pravosuddia. Yurydychna entsyklopediia* [Justice. Legal encyclopedia]. Kyiv, Yurydychna dumka, pp. 50-51.
9. Vasileva, A.S., Streltsova, E.L. (2006). *Sudebnyie i pravoohranitelnyie organy Ukrainy* [Judicial and law enforcement bodies of Ukraine]. Kharkiv, “Odyssey”, 304 p.
10. Malyshev, B. (2008). *Sudovyi pretsedent u pravovii systemi Anhlii* [Judicial precedent in the legal system of England]. Keiv, Praxis. Available at: <http://surl.li/nlbbt> (Accessed 5 May 2023).
11. Bihun, V. (2020). *Osnovy pravosuddia (Terminolohiia. Filosofiia. Praktyka)* [Basics of justice (Terminology. Philosophy. Practice)]. Kyiv, Interservis. Available at: <https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2020/02/Bigun-2020-Osnovy-pravosuddya.pdf> (Accessed 5 May 2023).
12. Tacij, V. Ja. (2011). *Konstytutsiia Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar* [Constitution of Ukraine. Scientific and practical commentary]. Available at: <https://textbook.com.ua/pravo/1474610935/s-10> (Accessed 5 May 2023).
13. Holubovska, I.O. (2012). *Bahatomovnyi yurydychnyi slovnyk-dovidnyk* [Multilingual legal dictionary-reference]. Kyiv, Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskiy universytet”, 543 p.
14. Shemshuchenko, Yu. S. (2004). *Yurydychna entsyklopediia* [Legal encyclopedia]. Kyiv, “Ukrainska entsyklopediia” im. M. P. Bazhana, 499 p.